

Adriányi Gábor:

Egy élet nyomában

Kairosz Könyvkiadó Kft. 2007

229-245. old.

**Hogyan kerültem bele az
egyházi ügynökökről szóló vitába?**

2004 őszén a *Vigiliától* felhívást kaptam, hogy a folyóirat hetvenéves fennállása alkalmából meghirdetett négy körkérdésre 57 író, művész és teológus között én is adjak feleletet. A második kérdés így hangzott: „Hogyan értelmezi ma a – babitsi értelemben vett – írástudók felelősségét?” A válaszomat még október elején megküldtem a *Vigiliának*, és így hangzott:

„A XX. század főleg Kelet-Európában, de Magyarországon is állandóan felvetette az írástudók felelősségét. Ne beszéljünk most azokról a magyar írókról, művészekről, tudósokról, akik 1945 után megfélelkezve becsületükről és a rájuk rótt felelősségről, a gonoszság szolgálatába álltak. Szóljunk inkább az egyháziakról, a teológusokról, a papokról, akik így vagy úgy – kényszerítve vagy önként, egy jobb helyzet reményében

– beálltak a sorba, kiszolgálták a rendszert, sőt testvéreiket is elárulták, ügynökként működtek. A magyar papság két százalékát alkották. Név szerint, fedőnevükkel együtt jelenleg 64 személy ismert. A szomorú csak az, hogy közülük soha nem lépett fel a rendszerváltozás után, hogy bevallja a gyengeségét, és bocsánatot kérjen. Ezt inkább egy elhíresült államvédelmi tiszt tette meg, Farkas Vladimir. Így történhet meg, hogy a magyar katolikus sajtóban jó néhányukról dicsőítő cikkek, emlékezések jelennek meg, mintha nem is »írástudó árulók« lettek volna, hanem az egyház megmentői, dicsőségei.»

Nyilatkozatom a hetvenéves évfordulóra, 2005. február elején, a folyóirat második számában (94–95. oldal) jelent meg, és nagy port vert fel. Ugyanis közben az történt, hogy a szocialista–liberális kormánykoalíció a parlamentben ügynöktörvényt kidolgozását jelentette be. A hír mind a magyar közvéleményben, mind a politikai pártok kebelében szenvedélyes vitákat váltott ki, mivel kiderült a szakirodalomból, hogy Magyarországon 1971-ben 765 693, és még a fordulat évében, 1989-ben is 164 900 ember állt »operatív megfigyelés« alatt (*Kiszely Gábor: Állambiztonság*. Budapest, 2001, 236–237. o.). Ez a szám természetesen egy hatalmas titkosszolgálati apparátust feltételezett. Az is kiderült, hogy az állambiztonság III. ügyosztályán, az elhárításon, 1971-ben 3975 személy dolgozott főállásban, és az ügyosztály harmadik részlegében (III/III. egyházi elhárítás) még 1989-ben is 206 tiszt és 32 civil alkalmazott látta el feladatát (*Magyar Nemzet*, 2005. mácius 5., 3. o.). Ezek a hivatalnokok számos egyházi ügynökkel is dolgoztak együtt, akik vagy zsarolás miatt, vagy egy jobb élet reményében hajlandók voltak összekötő tisztjéik kívánságát teljesíteni. Legtöbbjüknek fedőneve is volt, és jelentéseiket írásban is elkészítették.

Ilyen körülmények között elkerülhetetlen lett – bár a korábbi miniszterelnök, Horn Gyula úgy nyilatkozott, az egyházi ügynökök kérdése az egyházak belső ügye –, hogy a katolikus közvéleményben és sajtóban a társadalmi és politikai fórumhoz hasonlóan ne robbanjon ki vita. Ennek fellángolásához járult hozzá a *Vigília* is, körkérdésével. Nyilatkozatom-

230

Gábor – hogy jó néhányukról még most is dicsőítő cikkek jelennek meg a katolikus sajtóban.»

Ez az újságcikk még aznap Veres András címzetes püspököt, a Magyar Püspökkari Konferencia titkárát arra készítette, hogy a *Magyar Kurír*nak egy nyilatkozatot adjon, amelyet a katolikus sajtó is, az *Új Ember* és a *Keresztény Élet* február 27-én szó szerint közölt. Veres András nyilatkozata így szól.

„A *Vigília* februári számában Adriányi Gábor *Virraszatok* című cikkében leírta, hogy 64 katolikus pap bizonyítottan besúgó volt és jelentéseket készített a kommunista rendszerben. A *Népszabadság* 2005. február 17-i számában az egyháztörténész arról is szól, hogy az érintettek közt egy aktív püspök is található, és sajnálatának ad hangot, hogy a rendszerváltás után senki sem akadt a katolikus egyházban, aki gyengeségét bevallva bocsánatot kért volna. E kijelentésekkel kapcsolatban Veres András püspök, az MKPK titkára az alábbiakat tartotta fontosnak közölni.

A kommunista diktatúra éveiben a társadalom más tagjai mellett a szerzeteseket és a papokat is rendszeresen zaklatták. Az egyháziakkal szemben a zaklatásnak különösen is kemény módszereit alkalmazták, hiszen az ateista rendszer az egyházat tartotta legnagyobb ideológiai ellenfelének.

Voltak, akiket naponta, hetente rendszeresen kihallgatásoknak, gyakran testi bántalmazásoknak vetettek alá. A megfélemlítés a rendszer működtetőinek és fenntartóinak egyik legfőbb eszköze volt.

Egyesek a legkegyetlenebb kínzások ellenére is ellen tudtak állni, és valóban hősként vállaltak mindenféle megpróbáltatást. Mások próbálták kerülni a konfrontációt a hatalommal, és igyekeztek csendben, feltűnés nélkül teljesíteni lelkipásztori küldetésüket. Akadtak olyanok is, akik elbuktak a lelki és fizikai terror alatt, és esetleg valóban bekerültek azok körébe, akik jelentést adtak szolgálatakról vagy a körülöttük élő személyekről.

Idősebb paptestvéreimtől tudom, hogy az úgynevezett beépítettek-

232

ra felhívtak, és elkezdtek telefonon zaklatni. A *Népszabadság* egyik újságírója is jelentkezett, és rövid beszélgetés után azt mondta: „Most röviden összefoglalom írásban, amit ön mondott. Azután újra felhívom, bemondom a szöveget, és ön azt helyesbítheti vagy teljesen elutasíthatja, úgy, ahogy akarja.” Fél óra múlva hívott, és bement a nyilvánosságra hozandó szöveget. Erre azt feleltem: „Minden sorával egyetérték. A szöveg mehet.” Így jelent meg a *Népszabadságban* 2005. február 17-én Cz. G. jelzéssel a következő szöveg.

„Mintegy hatvan katolikus emberről bizonyítható, hogy ügynöki jelentéseket írt a szocializmus idején – nyilatkozta lapunknak Adriányi Gábor, a Németországban élő katolikus teológus, egyháztörténész, aki több mint négy évtizede a hatóságok zaklatásai elől menekült el Magyarországról.

Szerinte az államnak nem lehet beleszólása az egyházak átvilágításába, az egyházaknak viszont kötelességük lenne nyilvánosságra hozni, kik voltak beszervezett ügynökök az előző rendszerben.

Az egyháztörténész a *Vigília* című folyóirat számában azt írja, hogy a magyarországi katolikus papságnak mintegy két százaléka volt ügynök: név szerint fedőnevükkel együtt jelenleg 64 személy kiléte ismert. Adriányi Gábor kérdésünkre elmondta, hogy a listát hosszas kutatás után egy időközben elhunyt történész barátja állította össze. A névsorban csak olyan emberek szerepelnek, akikről több forrásból származó, megbízható bizonyítékok tanúsítják, hogy titkosszolgálati tevékenységet folytattak. Hozzátette: ez a szám a valóságban akár a több százat is elérhette.

Az ügynökök között papok, szerzetesek és ismert egyházi vezetők is találhatóak – mondta Adriányi Gábor, aki még nem látja érkezettnek az időt arra, hogy feltárja a részleteket. Közlése szerint a listán szereplő 64 ember nagy része már nem él vagy nyugdíjba vonult, de az egyik püspök még ma is hivatalban van.

Az egyháztörténész teológus szomorúnak tartja, hogy a rendszer-váltás után senki sem akadt a katolikus egyházban, aki gyengeségét bevallva bocsánatot kért volna. Így fordulhat elő – jegyezte meg Adriányi

231

nek a sorsát a paptársak döntő részt ismereték. Papi összejöveteleken az illetők általában el is mondták: »Kérlek, ha itt vagyok köztetek, akkor ne beszéljtek ilyen jellegű kérdésekről, mert nekem jelentenem kell.« Tehát a papok körében nem volt teljesen ismeretlen, hogy kik voltak azok, akik valami oknál fogva elbuktak ez alatt a teherteret alatt, és hajlandók voltak az együttműködésre.

Nem lehettek sokan, még akkor sem, ha figyelembe vesszük, hogy a korábbi évtizedekben sokkal nagyobb volt a papság és a szerzetesség létszáma, mint manapság.

A napilap cikkében van egy számomra nehezen értelmezhető megjegyzés. Adriányi Gábor több mint négy évtizede »a hatóságok zaklatásai elől menekült el Magyarországról«. Igen, ő elmenekült. Ha mindenki elmenekült volna, akkor nem tudom, hogyan maradhatott volna talpon az egyház. Tehát, aki elmenekült, annak – úgy gondolom – nincsen joga senkit sem felelősségre vonni, még akkor sem, ha az illető nem bizonyult hősként, mártírnak.

A bocsánatkérésre való megjegyzése egyébként sem felel meg a valóságnak. Tudok olyan esetekről, amikor az érintettek a paptársaitól bocsánatot kértek. Nem gondolom, hogy ezt a nagy nyilvánosság előtt kellene bármelyiküknek megtenni. Azoknak kellene talán bocsánatot kérni, akik ezt az egész rendszert működtették, akik ezeket az embereket megalázták és lelki, fizikai terror alatt tartották, és lehet, hogy többen közülük ma is politikai hatalmat képviselnek, és ott vannak a politikai vezetésben.

Ha a törvénytervezet arról szól, hogy esetleg egyesek kimaradnának, nevüket nem hoznák nyilvánosságra, akkor miért kellene olyan szerencsétlen sorsú embereknek a listáját nyilvánosságra hozni, akik valójában áldozatok voltak, miközben rejtve maradnának azok, akik működtették ezt a rendszert.

Az egész ügy szerintem ma már feltáratlan, hiszen a rendszerváltozás évében mázsaszám semmisítették meg az iratokat. Vajon kiknek az aktáit? Valószínűleg nem a megnyomorgatott és megalázott embereket, hanem a vezetőket tüntették el.

233

Arról pedig, hogy az aktív püspökök között is lett volna beszervezett, nem rendelkezem semmiféle közvetlen információval, így ebben a kérdésben nem tudok véleményt nyilvánítani.

Természetes, hogy ezen a napon és másnap a telefonom állandóan csengett. A kölni magyar lelkész, Lukács Józsa is jelentkezett, és értesített, hogy Veres András nyilatkozata az interneten is olvasható, amit minden valószínűség szerint a *Magyar Kurír* tett fel rá. Úgy éreztem, Veres András a becsületembe gázolt, és február 21-én levélben részletesen válaszoltam az írására. A levelet neki, másolatban Erdő Péter bíboros prímásnak, főpásztoromnak, Márfi Gyula érseknek, Várszegi Asztrik főpátnak és Timár Ágnes nyugdíjas ciszterci apátnőnek is ajánlottan elküldtem. Mint később kiderült, egyik címzett sem kapta meg a leveletem Magyarországon (miért?), és a Magyar Postának a nemzetközi egyezmények értelmében az öt elveszett levelet egyenként 32 euróval kellett kárpótolni.

Veres Andrásnak írt levelem szó szerint így hangzott:

„Főtisztelendő Püspök Úr!

Ön a *Magyar Kurír*-ban 2005. február 17-én egy nyilatkozatot tett közzé, a *Vigília* februári körkérdésére adott válaszzal kapcsolatban. Mivel a *Magyar Kurír* a nyilatkozatot az interneten keresztül publikálta, és ezáltal az egész világon közismertté vált, kénytelen vagyok a nyilatkozat egy-két kijelentését visszautasítani.

Először is azt olvasom, hogy »Adriányi Gábor több mint négy évtizede a hatóságok zaklatása elől menekült el Magyarországról. Igen, ő elmenekült. Ha mindenki elmenekült volna, akkor nem tudom, hogyan maradhatott talpon az egyház. Tehát, aki elmenekült, úgy gondolom, nincs joga senkit sem felelősségre vonni, még akkor sem, ha az illető nem bizonyult hősnak, mártírnak.« Ezzel a semmivel sem bizonyított és az igazságnak meg nem felelő állítással, mintha én valakit is felelősségre vontam volna a *Vigiliában* vagy másutt, Ön, igen tisztelt Püspök Úr, az én becsületembe gázolt. Én ugyanis soha semmikor, mindeddig, immár hetvenéves életemben senkit sem vontam felelősségre a magyar katolikus egyházban, sem szóban, sem írásban. Mint történész is, mindig csak

234

vizsgáztam, többek között Mócsy Imre jezsuita atyánál, és három csoport lelki gondozását vállaltam el: az Unum-testvérekét, az általuk szervezett ministránsokét és gimnazistáikét. 1960. április 2-án Endrey Mihály speciális delegátus megbízásából engem »in titulum Sacrae Romanae Ecclesiae« Zadravetz István püspök egy XVI. kerületi családi házban titokban pappá szentelt. Vasárnaponként titokban kisegítettem Nagytercsán is.

A titkosrendőrség hamar rájött a szentelésekre. 1961 februárjában nálam is ötórás éjjeli házkutatás volt egyszobás albrételemben, és az ún. Tabódy-perben államellenes összeesküvés vádjával engem is terheltek nyilvánítottak. Három hét múlva egy tízórás vallatásnak vetettek alá a Gyorskocsi utcában. Ezek után a Gondviselés csodájának tűnt, hogy az IBUSZ által szervezett lpcsei társasutazásra engedélyt kaptam és 1961. május 16-án az ottani oratoriánusok Nyugat-Berlinbe menekíthettek. Menekülésem célja nem egy esetleges nyugati karrier volt, hanem kizárólag az, hogy normális körülmények között pap *maradhassak*. Erre ugyanis nekem Magyarországon még csak kilátásom sem volt.

2003-ban kértem a Magyar Történelmi Hivatalt, adja ki nekem a rólam szóló anyagot. 274 gépeelt oldalt kaptam. 1959-től 1961-ig figyeltek, kétszer három héten keresztül reggel öt órától éjjel 23 óráig obszerváltak. Számatalan ügynöki jelentés van rólam, többek között Endrey püspök úr egyik iskolatársától, akinek révén az államvédelem megtudta vasárnapi kisegítéseimet és három csoportomat is. Az iratköteg utolsó bejegyzése: »Adriányi Gábor letartóztatása előtt külföldre távozott.« Ehhez még azt kell hozzátennem, hogy Berlinből megkaptam az ottani hivataltól annak a levélnek a másolatát is, amelyben a magyar belügyminiszter Mielke államvédelmi minisztert arra kéri, tartóztassák le Adriányi Gábort, és szolgáltassák ki a magyar hatóságoknak. De ekkor már Nyugaton voltam. Tehát mi vár rám Magyarországon? Papi lelkipasztoráció helyett börtön. Az is bizonyos, hogy az Egyházügyi Hivatal soha sem engedte volna meg, hogy tanulmányokra a római Pápai Magyar Intézetbe menjek.

Menekülésem után sem szűntem meg magyarnak és magyar papnak lenni. Működtem magyar pasztorációban is, és a magyar katolikus

236

a felismert igazság, a történelmi objektivitás megírására törekedtem. Az igazságot azonban akkor is meg szabad írni, ha az egyeseknek fáj, kellemetlen: »rien, que la vérité, qui blesse«.

Ami menekülésem ügyét illeti, szabad legyen a következőket írni. Édesapámat már 1945-ben lefotgták, bizonyítékok nélkül népelellenségek, háborús bűnösnek ítélték, évekre börtönbe vetették, eltoltatták ügyvédi gyakorlatától. Nyugdíjazásáig mint famunkás kellett kényerét megkeresnie. Vagyonukat elkobozták. Bátyám nem kerülhetett egyetemre, én gimnáziumba. Akkor ebben Isten ujját láttam, és jelentkeztem a veszprémi küsszemináriumba. Két év múlva feloszlatták, az utcára kerültem. 1954-ben a boldog emlékü Badalik Bertalan püspök úr a visszaállított esztergomi ferences gimnáziumba küldött. Az iskolai hatóság a küsszeminarista két évből csak egyet ismert el. De a második osztályt kitűnően végeztem el, ezért felkészültem, és a hatóságtól egy ún. ugrató vizsga engedélyt kértem. Minden megokolás nélkül megtagadták. Így egy évet vesztettem, pedig ha ez nem így történik, akkor nem kellett volna engem később titokban pappá szentelni. Mint osztályidegen kitűnő érettségim ellenére sem kerülhettem egyetemre. Ebben újra a Gondviselést láttam, és jelentkeztem Badalik püspök úrnál, aki a Központi Szemináriumba küldött. Itt konfrontálódtam az akkori egyházpolitika szemináriumi hétköznapjaival (lásd tanulmányomat: *Egy kis pap élete Magyarországon 1954–1960*. in: *Salacz Gábor: A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje 1948–1964. Dissertationes IX.* München, 1988, 211–225. o.). Már 1957-ben jelentést adott rólam Semptey László vicerektor – ügynöki néven »Hívó«- az Egyházügyi Hivatalnak.

Mivel nem voltam hajlandó a kiközösített békepapok gyűléseire eljárni, 1959-ben az első hét között tettek ki a szemináriumból. Klempa Sándor veszprémi helynök írásban még azt is megtiltotta, hogy bármiféle egyházi szolgálatot vállaljak el, még sekrestyésit sem, jöllehet már felszentelt diakónus voltam. Így utcára kerültem, és előbb a II. számú belgyógyászati klinikán, majd az Orvosi Fizikai Intézetben voltam minden, még WC-takarító is. De nem adtam fel reményemet, tanultam,

235

egyháznak, papoknak, híveknek mind egyénileg, mind szervezettel szembe fordítottan segélyt küldtem. Mint egyháztörténész 29 éven át tanítottam a magyar egyház történetét is, igyekeztem tanítványaim és a nagyközönség figyelmét a magyar katolikus egyház mozgalmas múltjára és szomorú jelenére felhívni. Ebből a célból öt tudományos utat vezettem tanítványaimmal Magyarországra, a magyar egyház történetéről tíz monográfiát, könyvet, 213 tudományos cikket, 134 recenziót írtam és 21 tudományos könyvet adtam ki. Közük a *Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae* 16 kötetét is. Soha nem tagadtam meg magyarságomat, magyar állampolgárságomról nem mondtam le, nem tagadtam meg a magyar egyházhoz való tartozásomat, ma is a veszprémi főegyházmegye papja vagyok, 1989 óta a káptalan c. kanonokja. Nyolc év óta pedig a budapesti Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Karán – miután a bonni habilitáció alapján docensnek neveztek ki – egyháztörténetet tanítok.

Ezek után kérdezem, tisztelt Püspök Úr, Ön szerint nekem miért nincs jogom arra, hogy szomorúságomnak egy magyar egyházi problémával kapcsolatban kifejezést adjak? A *Vigiliában* szó szerint ezt írtam: »Szóljunk inkább az egyháziakról, teológusokról, papokról, akik így vagy úgy – kényszerítve vagy önként egy jobb helyzet reményében – beálltak a sorba, kiszolgálták a rendszert, sőt testvéreiket elárulták, ügynökként működtek. (...) Szomorú csak az, hogy soha egy sem lépett fel a rendszerváltás után, hogy gyengeségét bevallja és bocsánatot kérjen.«

Az a tény, tisztelt Püspök Úr, hogy Ön tud olyan papról, aki ol-tártestvéreitől bocsánatot kért, nem jelenti azt, hogy ez általánosságban vonatkozik az egész magyar kompromittált klérusra. Tehát a bocsánatkérésre vonatkozó megjegyzésem igenis megfelel a valóságnak. Vagy talán 1989 után a papi, esperesi koronákon, netán egyházmegyei zsinatokon történt bocsánatkérés? Nem! Csak mély hallgatás. Soha nem hirdettem, és nem hirdetem ma sem, hogy a kompromittált, még életben lévő egyháziaknak a nagy nyilvánosság előtt kellene gyengeségüket bevallani. Ennek a helye az *egyházon belül* van, de ennek meg kell lennie, mert a

237

megbocsátás, a feloldozás feltétele a gyónás szentségében is a bűnvallomás és a bánat. Azt sem hirdettem sohasem, sem szóban, sem írásban, hogy az ügynöki listákat nyilvánosságra kell hozni. De legyen meggyőződve, tisztelt Püspök Úr, hogy az igazság egyszer napvilágra fog jönni. Az egyháznak, az igazságnak nem az tesz szolgálatot, aki tényeket megszépíti, tagadja, vagy elhallgatja, hanem az, aki azt feltárja. Ne féljünk az egyház gyengeségét is bevallani, ettől az emberi vonástól még nem veszti el sem isteni eredetét, sem természetfölötti lényegét.

Ezzel kapcsolatban kell felhívnom figyelmét, tisztelt Püspök Úr, az *Új Emberben* 1990. január 28-a és február 18-a között az *Igénybejelentés* feliratú négy vezércikkre, amelynek utolsó cikke a *Szemenézés múltunkkal* címet viseli. Ott az is áll: »Csak az tud új életet kezdeni, aki vállalja múltját. Építi tovább életét, de szembenéz a hibákkal is, az egyes botlásokkal éppúgy, mint azokkal a hibákkal, amelyek beépültek életébe. Nemcsak önmagunk bűneivel kell szembenéznünk, hanem egymáséival is. Érvényes ez az egész magyar társadalomra, de a magyar katolikus egyházra is.« Kérdezem, tisztelt Püspök Úr, szembenézett a hivatalos magyar katolikus egyház a pártállam alatt elszenvedett vagy a hatalommal megalkuvó múltjával? Szomorú, hogy Hetényi Varga Károly kutatásai, könyvei a magyar katolikus papságról és szerzetességről a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában a magyar püspöki kar mindennemű támogatása nélkül jöttek létre, a költségeket saját nyugdíjából és adományokból kuporgatta össze. Nekem megadott, hogy bonni háromhavi kutatásához hozzásegíthetem. De a sorozat negyedik kötete ma is kiadásra, pénzre vár, jóllehet a Szentatya már évekkal ezelőtt felszólította a püspököket, hogy az egyházmegyéik, országok martyrologiumát állítsák össze.

A Püspök Úrnak azzal a kitételével sem érthetek egyet, hogy az egyházi ügynökök »szerencsétlen sorsú emberek, valójában áldozatok voltak«. Ez ugyanis pontosan a valóság megfordítása. Az áldozatok nem az ügynökök, hanem az általuk feljelentett, sokszor megrágalmazott, meghurcolt oltártestvérek voltak. Hogy az egyházi ügynökök közül sokan

238

zsarolással lettek beszerelve, tagadhatatlan. De nekik is meg volt a lehetőségük gyengeségüket bevallani és a következményeket vállalni. Köztudott, hogy a zsarolónak sohasem szabad engedni, mert tovább zsarol.

Mivel veszprémi egyházmegyei pap vagyok, ezt az írásmat másolatban szíves tudomásul vétel végett elküldöm főpásztoromnak, dr. Márfi Gyula érseknek és dr. Erdő Péter bíboros prímás érsek úrnak is. Fogadja Püspök Úr tiszteletem kifejezését.

Mivel semmiféle választ nem kaptam, április 5-én újra írtam Veres püspöknek, és jeleztem, hogy fenntartom magamnak a jogot, hogy ellene sajtó útján elkövetett becsületsértés címén pert indítok. Ezt természetesen sohasem gondoltam komolyan, mert egy felszentelt püspök ellen akkor sem indítanék pert, ha a legnagyobb sértést követné is el. Ezzel a kitételrel inkább csak azt akartam elérni, hogy reflektáljon korábban írt soraimra. Levelem most így hangzott:

„Tisztelt Püspök Úr!

A február 17-én a *Magyar Kurírban*, illetve a nemzetközi interneten leközlött nyilatkozatával kapcsolatban Önnek február 21-én egy háromoldalas levelet küldtem. Mivel ajánlottan lett feladva, abból kell kiindulnom, hogy Ön megkapta. Ebben tiltakoztam nyilatkozata ellen, mivel egy alaptalan állítással – mintha én a *Vigiliában* vagy másutt valakit is felelősségre vontam volna egyházi ügynöki tevékenysége miatt – becsületembé gázolt. Azután megtudtam, hogy nyilatkozata szó szerint az *Új Emberben* és a *Keresztény Életben* is megjelent (február 27.).

Elvártam volna levelemre egy választ, ha már bocsánatkérést nem is. De úgy látszik, a »reális szocializmusban« felnőtt emberek nem maradtak annak jellegétől érintetlenül. Az is úgy látszik, hogy egyesek azt hiszik, Nyugaton élő honfitársaikról, oltártestvéreikről mindent lehet írni, azok nem értesülnek róla, vagy elnézik azt. Ezt az eljárást velem szemben kikérem magamnak.

Mivel Püspök Úr rólam két katolikus lapban is valótlan állított, ezért fenntartom magamnak a jogot, hogy Ön ellen sajtó útján elkövetett rágalmozás címén pert indítok. Tisztelettel.”

239

Erre április 11-én Veres András a következő levéllel válaszolt.

„Tisztelt Professor Úr!

A mai napon, 2005. április 11-én kaptam meg Öntől az április 5-én kelt levelét. Szeretném jelezni, hogy Öntől korábban semmiféle levelet nem kaptam, így nem is mulaszthattam el a válaszadást, amit Ön megtartatlanul tesz szóvá ebben a levélben. De az Ön sértő megjegyzésére nem kívánok reagálni.

Miként az április 5-én kelt levelében elmondja, a hozzám korábban intézett s ezek szerint meg nem érkezett levelében, az ellen tiltakozott, hogy én alaptalanul állítottam, hogy Ön valakit is felelősségre vont volna egyházi ügynöki tevékenysége miatt. Ezt Ön valóban nem tette egy konkrét személy vonatkozásában, miként én sem állítottam, csak úgy általánosságban veti fel annak hiányát, hogy ezek a volt ügynökök miért nem kértek eddig bocsánatot. Ön azt írta *Vigiliában*: »A szomorú csak az, hogy közülük soha egy sem lépett fel a rendszerváltozás után, hogy gyengeségét bevallja és bocsánatot kérjen.«

Ehhez kapcsolódik az Ön *Népszabadságban* megjelent nyilatkozata, s engem e cikk alapján kerestek meg az MTT-től: »Nyilatkozta lapunknak Adriányi Gábor, a Németországban élő katolikus teológus, egyháztörténész, aki több mint négy évtizede a hatóságok zaklatásai elől menekült el Magyarországról. Szerinte az államnak nem lehet beleszólása az egyházak átvilágításába, az egyházaknak viszont kötelességük lenne nyilvánosságra hozni, kik voltak beszerelt ügynökök az előző rendszerben.« Majd később így folytatja: »Az ügynökök között papok, szerzetesek és ismert egyházi vezetők is találhatók – mondta Adriányi Gábor, aki még nem látja elérkezettnek az időt arra, hogy feltárja a részleteket.«

Ezekre reagálva nyilatkoztam én a következőt: »A napilap cikkében van egy számomra nehezen értelmezhető megjegyzés. Adriányi Gábor több mint négy évtizede a hatóságok zaklatásai elől menekült el Magyarországról. Igen, ő elmenekült. Ha mindenki elmenekült volna, akkor nem tudom, hogyan maradhatott volna talpon az egyház. Tehát, aki elmenekült – úgy gondolom – nincsen joga, senki sem felelősségre

240

vonni, még akkor sem, ha az illető nem bizonyult hősnek, mártírnak.« (Az általam tett nyilatkozat teljes szövegét e levél mellékleteként megküldöm Önnek.)

Tisztelt Professor Úr! Azt gondolom, hogy már sohasem lesz kideríthető, ki, miért vállalt ügynöki tevékenységet. Köztük a legtöbben áldozatok lettek, ezért nem hiszem, hogy most újabb megaláztatásnak kellene őket kitenni a nyilvános bocsánatkéréssel, holott akkori megalázóik ma is mentesek maradnának a felelősségre vonástól. Véleményem szerint azt sem kell meglebegtetni előttük, hogy még nem érkezett el az ideje, hogy Ön vagy bárki feltárja a részleteket. Egyedül Istené az ítélkezés joga. Ezzel kapcsolatban megküldöm Önnek az MKPK nyilatkozatát is.

Mindezek alapján remélem, Ön előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy nem kívántam sem az Ön, sem más becsületebe gázolni, ahogy Ön azt feltételezi a levelében. Tisztelettel és nagybecsűléssel köszöntöm.”

Miután ebből a levélből megtudtam, hogy február 5-én kelt háromoldalas levelemet nem kapta meg, azt most telefaxon rövid pár sor kíséretében újra elküldtem. De elküldtem szintén telefaxon érsekemnek, Márfi Gyulának is. Veres András most azután április 18-án a következő levéllel válaszolt:

„Tisztelt Professor Úr!

Köszönettel ma kaptam kézbe az Ön április 16-án írt levelét, amelyet volt szíves hozzám faxon is megküldeni. Ha jól értelmezem, postán is meg fog érkezni. Különösen nagy érdeklődéssel olvastam a levél mellékletét, vagyis a korábbi levelét, amelyet mind a mai napig nem kaptam meg. Ebből a levélből megismerhettem az Ön nagyon küzdelmes életét, amennyit legalábbis egy levél alapján meg lehet ismerni belőle. Nagyon köszönöm, hogy bizalmába fogadott, és megosztotta ezt velem. Az Ön életútja is csak azt mutatja számomra, hogy mennyire gonosz, kegyetlen, velejéig embertelen volt az a rendszer, amely sok testvérünknek csak szenvedést és megpróbáltatást hozott. Hála Istennek, hogy készek voltak, mint Ön is, vállalni az Egyház szolgálatának ezt az útját.

Én személy szerint imádkozom azért, hogy mindnyájunk lelkeben

241

megszülések a béke, még akkor is, ha ebben a világban sohasem fogunk tisztán látni ebben az ügyben.

Minden további vitát kerülve, annyit még szabad legyen megjegyezni, hogy az MKPK 2003-ban anyagilag is támogatta Hetényi Varga Károly *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában* című könyvének második kiadását. Az eddigieknél is nagyobb tisztelettel és nagyrabecsüléssel.

Természetesen ebben a levélben sem volt egy szó sem bocsánatkérésről. Állítása pedig, hogy ő azt a kifejezést, „aki elmenekült, annak nincs joga senkit sem felelősségre vonni” csak általánosságban értette, megdől azon, hogy a mondat előtte így szól: „Igen, ő elmenekült”, tehát logikusan rá vonatkozott. Az sem igaz, hogy a Püspöki Kar Hetényi Varga könyvének második kiadását finanszírozta, mert csak az egyik kötet második kiadását támogatta, míg a többi három meg sem jelent, a negyedik pedig még ma is befejezetlen kéziratban van. De mit tehettem? Semmit. Deus providebit.

Veres András püspök és a jelenlegi Magyar Katolikus Püspöki Kar felfogását az egyház életét és vezetését illetően a „reális szocializmus” idején hallgatással lehet jellemezni. Azzal a megokolással, hogy ma már nem lehet kideríteni, ki, miért és hogyan vállalt ügynöki tevékenységet és mit, kikről jelentett (ami így globálisan nem is igaz), legszívesebben a feledés köpönyegét terítene az egész múltra. Pedig a múlt visszaköszön, de akkor az egyház már elvesztette szavahihetőségét. És miért nem néz szembe a múlttal a hivatalos egyház? Egyszerűen azért nem, mert már a most rendelkezésre álló adatok alapján is állítani lehet, hogy a hivatalos magyar katolikus egyház vezetése – nemcsak a békepapság tábora –, tisztelet a kivételnek!, súlyosan involválva volt a pártállam egyházpolitikájában.

Veres püspök nyilatkozatával kapcsolatban még meg kell említenem, hogy április közepén az *Új Embert* arra kértem, közöljön egy egyszoros nyilatkozatot tőlem, hogy tudniillik én a Püspöki Kar tirkarának nyilatkozatával ellentétben, soha senkit, sem szóban, sem írásban fele-

242

kijelentéssel engem egyszerűen hazugnak minősít. Kijelentése nemcsak az oltártestvéri szeretet megsértése, hanem a történelmi igazság megtagadása is, amire Ön mint a Sapientia oktatója különösen is kötelezve volna.

Ha ugyanis én azt írtam tanulmányomban (*A Vatikán keleti politikája*, Budapest, 2004, 53–60. o.), hogy Bánk József »Professzor« fedőnéven regisztrálva volt, akkor én ezt *Kiszely Gábor Állambiztonság 1959–1990* (Budapest, 2001) könyve alapján tettem, akit pontosan idézek, és aki könyve 111–138. oldalain pontosan hozza a történelmi hivatalból az aktabizonyítékokat. Kádár érsekkel kapcsolatban annyit: a birtokomban lévő ügynöklista 64 olyan nevet tartalmaz, amely a történelmi hivatalban egy 2003-ban meghalt olyan személy állított össze, akinek sem egyházhűségéhez, sem szavahihetőségéhez kétség nem fér. Ő maga mondta nekem, amikor a listát átadta, hogy csakis olyan neveket vett fel, akik többször szerepeltek jelentésekben, fedőnevük volt, és jelentéseket írtak. Így tudom, hogy Kádár László »Németh László« néven mint ügynök regisztrálva volt. Az állításért vállalom a felelősséget.

Az, hogy mindkettőjükről »ügynöki anyagot nem találtak«, nem jelent semmit, mivel mind Kiszely, mind az általam becsült kutató igenis talált bőséges anyagot róluk.

Őn vádolt már engem levelében azzal, hogy könnyelműen dobálózom az »ügynök« jelzővel. Amit írtam, azt azonban igazoltam. De Ön engem hazugnak minősít mindenféle igazolás nélkül, csak azért, mert mások ügynöki iratot a két érsekről állítólag nem találtak. Hogy milyen a tudományos minősítésem és milyen a korrekt történelmi hűségére való törekvésem, azt megítélheti eddigi 11 könyvemből, 234 tudományos cikkemből, 147 tudományos könyvismertetésemből, 36 könyv kiadásából és a tiszteletemre kiadott 768 oldalas, 4 országból 41 szerzőtől írt *Emlékkönyvemből* (*Im Gedächtnis der Kirche neu erwachen*. Köln–Weimar–Wien, 2000). Fogadja, Főtisztelendő Úr tiszteletem nyilvánítását.”

Soraimra egy semmitmondó levelet kaptam, de Tomka Ferenc nyitva hagyta egy személyes eszmecsere lehetőségét. Erre 2005 augusz-

244

lősségre nem vontam. A kérésre választ sem kaptam. Amikor május 9-én ezzel kapcsolatban az újság főszerkesztőjét, Papp Tamást kérdőre vontam, kiderült, hogy teljesen Veres András nézetét osztja. Tudtára adtam, ha Veres András azt írta volna, Adriányi sajnálkozásának adott hangot, akkor igaza volna, és én sem tiltakoztam volna ellene. De elég csak megnézni az Új Magyar Értelmező Szótárban a „felelősségre vonás” és „sajnálkozás” címszavakat, hogy lássuk a kettő közti lényeges különbséget. Jogos kritikát el kell tudni viselni, mondtam, de joggalant nem. Azt is elvártam volna, hogy az *Új Ember* engem legalább egy mondat erejéig válaszra méltat, hogy tudniillik a kérésemet nem teljesítheti. Mindenesetre nem érdemeltem meg ezt a bánásmódot hivatalos magyar egyházam részéről annak tudatában, amit érdekében menekülésem előtt és után eddig tettem.

Mellézköngéje volt a viharok az is, hogy Tomka Ferenc a *Magyar Nemzetnek* 2005. március 22-én adott interjújában engem tulajdonképp hazugsággal vádolt. Tomka Ferenc plébános, a szerzetesrendi Sapientia oktatója az *Új Emberben* már egy cikksorozatot írt, amelyben megpróbálta a »szocialista« kor egyháztörténetét elemezni. Sok találó, helyes fejtegetése ellenére mégis széptette a nyers valóságot. Egy ilyen cikke arra indított, hogy levelben forduljak hozzá. Válaszában azzal vádolt, munkáimban az »ügynök« kifejezéssel könnyelműen dobálózom. Pedig én mindig csak mint jelzőt használtam olyan személyeknél, akikről ügynök voltuk fedőnevükkel együtt bizonyított volt. Nos, amikor említett interjúja megjelent, még aznap, március 22-én a következő levelet írtam neki.

„Főtisztelendő Úr!

A *Magyar Nemzetnek* adott mai interjújában Ön azt írja, »...adatainak nem jártam utána, de megtettem ezt két ma már nem élő egyházi vezető kapcsán. Bánk József és Kádár László érsekekről van szó, akiket szintén jól ismertem és akik ugyancsak rákerültek a világhálóra. Őket már Adriányi Gábor németországi emigráns egyháztörténész ügynököknek titulálta, ezért az anyagaikat kikértem a történelmi levéltárból. Az eredmény: ügynöki anyagot egyikükről sem találtak.« Ön ezzel a

243

tusában kerítettem sort, amikor pesti plébániáján felkerestem. A beszélgetést azzal kezdtem, mondja meg, mi a véleménye az 1964-es részleges vatikáni–magyar megállapodásról. Erre vagy húszperces semmitmondó előadás következett. Ezért azután nekiszegedtem a véleményemet: »A lényeg az, hogy a Szentszék ebben elismerte a magyar egyházi status quót, a pártállam és az Egyházügyi Hivatal uralmát. A többi mind mellékes.« Erre azután nem tudott mit felelni. Az ügyvezető ügynökkérdésben abban egyetértettünk, hogy a felelősségre vonás Isten ítélőszéke elé tartozik. De bevallotta, hogy amikor a római Pápai Magyar Intézetbe ment tanulmányokra, aláírta az Egyházügyi Hivatalban, hogy jelent és ügynöki fedőnevet is kapott. Ez így is maradt 1989-ig. Azzal mentette magát, azt mondták neki, a magyar törvények értelmében államellenes dolgokról amúgy is, mindenkinek jelentenie kell, tehát minden további nélkül aláírhatja a nyilatkozatot. De ő soha semmiféle terhelő jelentést nem tett. Így ő.

A nevezett két érsek ügynöki tevékenységéhez tartozik, hogy azóta többen is kiderítették és megerősítették a valóságot: Kádár érsek többek között Etchegaray kúriai bíborosról jelentgetett, Bánk érsek ügynöki szerepét pedig Kahler Frigyes is tisztázta. Tomka Ferenc később egy levelben az első esetet beismerte, és közölte velem, hogy könyvének (*Halálra szántak, mégis élünk*. Budapest, 2005) második kiadásában a szöveget kijavítja. Ettől függetlenül könyvét az *Ungarn Jahrbuchban* egy kemény bíráltnak vettem alá.

245